

Наом Чомски

САМО ЈЕ ПИТАЊЕ ВРЕМЕНА КАДА ЋЕТЕ ПРИЗНАТИ КОСОВО

Кренимо од Косова. Српски политичари – председник, премијер, заменик премијера – прошле недеље су у Бриселу, а потом и у Београду, пред представницима Европске уније преговарали с Приштином о формирању и надлежностима заједнице српских општина. Ово је још један корак ка практичном мада не и формалном – признавању независности Косова. То ће представљати финале процеса који је почео још деведесетих година, а кулминирао и НАТО бомбардовањем тадашње Савезне Републике Југославије, којем сте се те 1999, жустро успротивили. Да ли сте тада, када је НАТО интервенисао због Косова, предвидели да ће Србија једног дана бити доведена у ситуацију да призна независно Косово?

Тај споразум о којем говорите, којим Србија практично признаје Косово, извештајан је?

(...)

Не формално. У Уставу Србије и даље постоји преамбула по којој је Косово и даље саставни део Србије. Али, из Европске уније стижу недвосмислени сигнали да ће Србија морати да се повинује и да прећутно дозволи независност Косова ако намерава да настави пут ка Европској унији, што нас доводи до следећег питања: Да ли је то добра погодба за Србију – Косово за Европу?

Постоје позитивни и негативни аспекти. Србија, наравно, има своја права на Косову, којих ће се сада очигледно одрећи, али приступање Европској унији је у овом тренутку прилично дубиозан потез. Чак и под условим да ће вас Европа прихватити, што ни у ком случају није извесно. Знате, Европа је веома расистички настројена према идеји да у Унију уђу Срби, тако да то неће бити тако једноставно. Ево, Турска покушава да уђе већ годинама. А с друге стране, није ни очигледно да је то права ствар коју треба да радите. Европа тренутно срља у једном самоубилачком правцу. У поређењу с њом, америчка финансијска политика изгледа веома прогресивна. Сама идеја да наметне мере штедње државама представља економску катастрофу, и сада видимо шта се догађа. Сваки нормалан економиста то види, а чак и Међународни монетарни фонд више не намеће штедњу. То уништава сиромашне земље, периферне земље Европске уније, попут Грчке, Шпаније, Ирске, Португала, Италије – која је следећа. То их просто сатире, за разлику од богатих земаља, које кризу толико и не осећају. А ако би Србија икада ушла у Европску унију, била би део периферије. Зато је то врло озбиљан проблем. Ево, Шпанија је добар пример. Ишло им је прилично добро све до почетка кризе, нису имали велики буџетски дефицит. Нису имали ни превелику јавну потрошњу, то су углавном митови које пласирају банке. А банке су одговорне за кризу. Шпанске банке, немаће банке...

(...)

А опет, кад прошетате Приштином, свуда видите америчке заставе, споменике Билу Клинтону и Џорџу В. Бушу. Зашто је Америка толико стала иза приче о независности Косова? Да ли је један од разлога у вестима које су се појавиле прошле године, да компаније иза којих стоје Медлин Олбрајт, бивша

америчка државна секретарка, или Џејмс Пердју, бивши саветник државног секретара за Балкан, желе да купе телекомуникационе фирме и државне руднике на Косову? Или је Косово само добар камен темељац за америчку доминацију над Европом?

Има и тога о чему говорите, тих компанија, али не заборавимо ни ону велику војну базу. Она је, на пример, коришћена за бомбардовање Либије пре две године. А Сједињеним Државама је много стало да задрже своје војне базе у многим деловима света. Из неких земаља су већ протерани, и зато им је важно Косово. „Бондстил“ је значајно усмерен и према Блиском истоку. Треба се сетити да су Грчка и Балкан, па чак и Италија, посматрани као периферија Блиског истока током четрдесетих и педесетих година, у плану који је требало да обезбеди контролу над Медитераном, како би енергетске залихе слободно путовале из главних енергетских центара које је Америка почела да контролише. Тако да иза те америчке подршке независном Косову стоји дуготрајно геополитичко помишљање. Примера ради, Грчка је била у одсеку Блиску исток Стејт департмента све до 1974. године, кад је тамо укинута диктатура и кад им је, на неки начин, дозвољено да буду део Европе. И Балкан је посматран тако.

(...)

Кад говоримо о проблему Косова и ономе што се догађало деведесетих, сећам се ваше преписке с Добрицом Ћосићем од пре неколико година. Он вам је тада написао да је 20. век донео – или, како је он казао, обновио – србофобију у Европи. Срби се осећају пониженима, сматра он, јер смо били на истој страни као Сједињене Америчке Државе, Француска и Велика Британија у два светска рата. За разлику од, рецимо Хрвата и Албанаца који су били потчињени силама осовине и нацистима. Шта је, по вама, корен те србофобије?

Није то само србофобија. Фобије су свуда по Европи. Неофашистичке партије све су јаче – посебно у Мађарској и Аустрији, али и у другим државама. Европа је веома расистичко друштво. Они не желе различитост, они желе хомогена друштва. Сетите се говора Ангеле Меркел од пре неколико година о Турцима. Она је тада казала да је мултикултуралност мртва, да Турци не постају прави Немци. Није баш рекла да се највећи проблем што они не могу одједном да имају плаву косу и плаве очи, али то је, отприлике, била порука. А то се догађа широм Европе. У Француској се, рецимо, последњих година догађају гротескне ствари – они протерују Роме у Источну Европу. То је прави прогон. Роми су били жртве нациста, и током Холокауста су имали исти третман као и Јевреји, а сада их Француска протерује, доказујући тиме да није боља од нациста.

То им је дозвољено. Баш као и са Србима. Ми овде имамо утисак да је западни поредак базиран на тим двоструким стандардима. Хрватску раширених руку дочекују у Европској унији, чији ће члан постати 1. јула ове године. Нико скоро да не помиње права избеглица. А од Србије се тражи да се одрекне дела територије, и то дела на који Срби сматрају да полажу историјско право.

Али то није двоструки стандард. То је један стандард. Немачка, која је постала апсолутно средиште Европе, одувек је имала блиске односе с Хрватском. Немачком иницијативом је започео распад Југославије. Немачка је признала независност

Хрватске без икаквог обзира према међународном праву и без икакве бриге за српску мањину у Хрватској. Наравно да је Југословенска народна армија прискочила у помоћ српској мањини. Тако да је немачка иницијатива представљала одлучујући корак који је донео тај огромни сукоб. Немачка сада ћели да реконструише своје дугорочно добре односе са Хрватском, и то што их је увела и у НАТО савез и уз Европску унију део је тога.

Што нас опет враћа на причу о двоструким аршинима.

И ту нисте посебни, и то се догађа свуда, историјски. У Вијетнаму се Хо Ши Мин борио заједно са савезницима против Јапанаца, а свега неколико година касније Француска и Америка су кренуле у рат против Вијетнамаца. То се догађа стално. Током Другог светског рата, грчки и италијански партизани су бележили много успеха у борби против Немаца. У Италији, партизани су успели да практично истерају Немце из земље. У Грчкој, држали су шест немачких дивизија.

Као и у Југославији.

За Југославију важи стил. А Америка и Велика Британија су се већ 1943. окренуле против партизана, када су се искрцали у јужној Италији. Једна од њихових првих одлука била је да врате делове старог режима – међу њима чак и неке осведочене ратне злочинце – да униште покрет отпора, чак и да убијају партизана. У Грчку су Британци стигли годину дана касније, и памти се Черчилово наређење да његова војска посматра Атину као непријатељски град, јер је он био под контролом грчке левице. Крајем четрдесетих тамо је, уз обилату помоћ Америке, вођен крвави рат у којем је страдало и до 150.000 цивила.

Сличан пример је и савезничко бомбардовање српских градова.

То је иста ствар. Њихова идеја је увек да успоставе стари, традиционални поредак, и да се побрину да тај режим буде под америчком контролом. Партизани и левичари су се борили и за права радника, а то Америка није желела. Тако да то није двоструки аршин, него један једини: врати традиционалну владавину и само се увери да је на америчкој страни, а не против. Исто се догодило и у Јапану, где су поново успоставили режим и подривали демократију, уништили синдикате, вратили на власт неке фашистичке елементе.

Кад сте поменули српску мањину у Хрватској, не знам да ли сте упознати са чињеницом да је Хашки трибунал прошле године ослободио двојицу хрватских генерала, Готовину и Маркача, доневши одлуку да они нису одговорни за злочине у Крајини, из које је скоро 200.000 Срба протерано 1995. године. Прошлог новембра радио сам интервју у с Питером Галбратом, бившим америчким амбасадором у Хрватској. Он је тада за Недељник рекао да су „Американци дозволили Хрватима да очисте Крајину због онога што су Срби раније те године (1995) урадили у Сребреници“. За Сребреницу ће неко одговорати, али за Крајину неће нико?

Сигуран сам да знате шта се догодило у том суду када је група западних адвоката, међу којима су предњачили Канађани, поднела оптужницу против НАТО пакта због бомбардовања Србије. Тада је председник суда Луиз Арбур казала да суд неће разматрати никакве тужбе против НАТО-а. Ето, то вам је неутралност тог суда.

Он је изнад свега политички. А није у томе усамљен. И први послератни трибунал, Нирнбершки процес, био је такав, а он је од свих трибунала који су дошли касније могао да тврди за себе да је аутентичан и фер.

Савезнички тужиоци у Нирнбергу су говорили о томе да је „почињање агресивног рата највећи злочин“. А зар није оно што је НАТО радио у Ираку и Југославији управо агресивни рат?

То је савршен пример. Пример из уџбеника. Нирнбершки процес је морао да дефинише ратни злочин, јер пре њега није постојала та дефиниција, а он га је дефинисао врло експлицитно како би се искључили злочини које су починили савезници. Примера ради, тешко бомбардовање урбаних центара у Нирнбергу није проглашено за ратни злочин, јер смо ми то радили много више него нацисти. Нацистички ратни злочинци могли су само да изнесу одбрану да су Британци и Американци радили исте или сличне ствари. Дакле, светом суштински, фундаментално управља сила. Не закон, нити сентименталност. Тако да, поново се враћам на то, чињеница да су српски партизани били толико храбри и толико делотворни у борби против нациста нема апсолутно никакав значај за Британију и Америку после рата. Баш као ни у Вијетнаму, Италији, Грчкој, било где другде. Они прате своје интересе, интересе моћи. Нема осећајности, нема правне правне одговорности. Тако функционише свет.

Онда је потпуно апсурдно, кад се вратимо на питање независности Косова и међународно право, да уопште говоримо о том праву или некој међународној правди. Систем не да не функционише, него и не постоји?

Мени је, рецимо, драго што постоји Повеља Уједињених нација и то је одлична ствар. Добро је и што имамо универзалну декларацију о људским правима. Али морамо да схватимо да моћи не хају за то, да их је баш брига. Они су савршено вољни да искористе међународно право као оружје против других. Не само то, ово је и званично. Кад је Савезна Република Југославија желела да због бомбардовања тужи НАТО Међународном кривичном суду, Америка се повукла из поступка на веома интересантан начин, који је Суд прихватио. Део југословенске тужбе био је геноцид, је л' тако? А када су Сједињене Америчке Државе потписале конвенцију о геноциду – четири године пошто је она састављена – у њу су убацили одредбу по којој САД не могу да буду њој подвргнуте. То значи да је Америци, по америчком закону, дозвољено да врши геноцид. Суд је то прихватио, јер су таква правила. Државе – осим поражених држава – не могу да буду подвргнуте било ком међународном закону сем ако се сложе с тим, а Америка се није сложила. Америка је помогла да се установи Међународни суд правде, али је у исто време одувек резервисана, јер се Америци не може судити по било ком међународном уговору. Што значи да је Америци дозвољено да крши Повељу Уједињених нација.

Напокон, то значи да није уопште важно ко седи у Белој кући. Једном сте изјавили – и тиме изазвали гнев многих у вашој земљи – да Џорџ Буш није био много бољи од Бин Ладена. Многи ван Америке, као и у њој, мислили су да ће Обама донети неке промене, али се то није догодило. И даље имамо нападе због „предвиђене самоодбране“, нападе беспилотних летелица, америчке војнике

свуда по свету... Јесте ли мислили да ће бити бољи, или сте очекивали да ће владати по истој доктрини о којој је званично говорио Хенри Крисинџер?

Није да нема промена. Примера ради, терористе и друге људе који се не свиђају америчкој влади, по Бушовом програму требало је хватати и мучити. Океј, то је био Буш – ухвати и мучи, Обама је другачији. Код њега је – убиј их.

(...)

Пре две недеље преминуо је председник Венецуеле Уго Чавез, који је био ван ваш велики поштовалац – иако сте га јавно критиковали што је имао превише власти у својим рукама, што је постао аутократа. Шта ће се догодити с Латинском Америком која је, због лидера као што су Чавез, Ево Моралес, Рафаел Корца, почела да се окреће сама себи, и заузврат окренула леђа Сједињеним Америчким Државама? Та ли ће Америка покушати поново да потчини континент?

Не, мислим да су промене предубоке. Председници Бразила најважније земље јужне хемисфере, највеће и најбогатије, с најбољом привредом – Луиз Инјасио Лула, и његова наследница Дилма Русеф, давали су велику подршку Чавезу. Лула је непосредно по смрти Уга Чавеза написао чланак у којем је величао његову владавину. Тај раскид Латинске Америке од америчке доминације јесте једна спектакуларна ствар. Пре само неколико недеља догодила се сјајна илустрација тога: фондација Отворено друштво, коју спонзорише Џорџ Сорос, објавила је студију о мучењу затвореника на глобалном нивоу. Проучавали су многе земље – међу њима је био већи део Европе, Блиски Исток, наравно, где се догађа много мучења, Азија, Африка. Али, међу учесницима, ни на листи, није било нити једне државе Латинске Америке. Нити једна једина држава није желела да учествује у кампањи коју су предводиле Сједињене Америчке Државе. То је двоструки успех. Пре само двадесет година Латинска Америка је била потпуно у џепу САД, а земље Јужне Америке биле су, уз то, главни глобални центар мучења затвореника. То је било док су били под америчком контролом. Сад је све другачије. Чавез је имао велики утицај на то, али није само он једини заслужан.

Једном приликом сте рекли да би државе попут Србије требало да крену путем Латинске Америке... Шта сте под тим подразумевали?

Свака мала земља има проблеме. А у Латинској Америци било је другачије. Еквадор и Рафаел Кореа нису то могли да ураде сами, рецимо, већ је све било део великих промена које су се догађале у читавој хемисфери. Србија је у изолованој позицији, и пред њом су веома тешка питања. То је као Грчка. Можете да кажете да би Грцима било боље да нису у еврозони, да имају контролу над сопственом валутом. Али, они не могу то тако једноставно да ураде – улози су велики а последице још веће. Ништа није једноставно. У случају Латинске Америке, оно што је толико драматично и толико узбудљиво јесте што је читав један континент рекао „доста“. Кад погледате западну хемисферу, Сједињене Државе и Канада су у њој прилично изоловани. Пре око годину дана у Колумбији је одржана конфедерација земаља западне хемисфере, али на њој није донета коначна декларација јер није било консензуса. А није га било око два питања: први је био пријем Кубе у ту организацију, а други је декриминализација дрога. У та два питања Америка и

Канада су остале потпуно на једној страни. Већ на следећој конференцији, ако до ње дође, можда те две земље буду и искључене. Ово је енормна промена у глобалном систему.

Чавезова смрт онда неће зауставити тај процес?

Сумњам да хоће. Мислим а је он једноставно превише јак. Чак је и Колумбија, земља која је највише под америчком контролом, одбацила америчке војне базе, а председник Сантос је такође одржао један веома топао говор после Чавезове смрти. Ово је веома дубок феномен, који је обузео читав континент. И други региони у свету могу да крену у истом правцу. Арапско пролеће је зато било веома застрашујуће за Америку и њене савезнике.

Али су пак подржавали борбу против Гадафија и његово смакнуће?

Видите, то је другачије. Британија и Америка су веома снажно подржавале Гадафија готово до самог краја. Али, у овом конкретном случају, мислили су да би могли да добију владу која ће бити још боља за њих, која ће бити још више под њиховом контролом. Гадафија нису потпуно контролисали. Он је радио многе ствари које им се нису допадале. Био је, између осталог, и главни финансијер Афричког националног конгреса (Нелсона Менделе) у оно време кад су Америка Британија отворено подржавале апартејд у Јужној Африци. Био је несталан, пхаловит, није га било лако ставити под шапу. Они су угледали шансу да у Либији добију владу на коју би више могли да се ослоне, и одлучили су да искористе ту шансу.

(...)

Да не помињемо подршку Саудијској Арабији, држави за коју се не може рећи да се баш добро котира на пољу људских права...

Али је тамо највише нафте. Саудијска Арабија има врло репресивни режим, који не преза од насиља да спречи било какве покушаје да се освоји део људских права. А Запад га отворено подржава.

Вратимо се, на крају разговора, на Србију. Пре неколико година сте написали писмо тадашњем председнику Србије Борису Тадићу, у којем сте га позвали да помогне радницима фабрике „Шинвоз“ у Зрењанину. Од тада се није много ствари променило на боље у нашој земљи – живе ране које је донела накардна приватизација (и чије је разрешење један од услова које нам је поставила Европска унија) никако да зацеле, незапосленост је огромна, корупција је и даље један од главних проблема... И све то у земљи која се до пре само две-три деценије поносила оним неуспелим експериментом званом „радничко самоуправљање“, и којем сте много писали и за који сте, на примеру Аргентине и њеног изласка из кризе, рекли да је будућност.

Систем који сте имали је размонтиран већ осамдесетих година прошлог века. Много тога је било погрешно у вези с бившом Југославијом, али било је неких позитивних ствари, као идеја о самоуправљању. Наравно, тешко да би ико код нас данас могао да помисли да га поново успостави. Било би то готово немогуће. Али, све то морате да решите сами са собом. Европска унија вам неће помоћи.

(Одломци из разговора Марка Прелевића, „Недељник“, 21-28.3.2013)